

BESZÉLGETÉS SOPSITS ÁRPÁDDAL

„A létezés is többszólamú”

BILSICZKY BALÁZS

MIVEL A SZOCIALIZMUSBAN „NINCSENEK SOROZATGYILKOSOK”, A MARTFÚI RÉM ÉVEKEN ÁT BIZTONSÁGBAN ÉREZHETTE MAGÁT.

Sopsits Árpád az ötvenes-hatvanas évek sokáig felderítetlen sorozatgyilkosságáról készítette el legújabb játékfilmjét, *A martfűi rém*et. Az elkövető mellett a valódi gyilkos helyett letartóztatott és tíz évig rács mögött tartott, illetve a sorozatgyilkosság tényét kétségbeesetten tagadó hatalmi gépezet bemutatására összpontosító film több szereplő eltérő nézőpontjából rekonstruálja az eseményeket, nagy hangsúlyt fektetve a szereplőket körülvevő milió ábrázolására. *A martfűi rém* főszereplői: Hajduk Károly, Anger Zsolt, Trill Zsolt, Bárnai Péter, Jászberényi Gábor és Balsai Mónika. Az operatőr Szabó Gábor.

• *Mennyit lehetett kideríteni a konkrét ügyről és mennyi fiktív elem került a filmbe?*

Komoly anyaggyűjtéssel indultam neki, ez több ezer oldal átnyálazását jelentette a bírósági és rendőrségi jegyzőkönyvektől kezdve a megyei levéltárban talált dokumentumokig. Ott volt köztük a gyilkos 156 oldalas vallomása is, ami érdekes volt ugyan, de ami nagyon kíváncsivá tett, az a háttérvilág, az a politikai vagy társadalmi klíma, amelyben a gyilkosságok és minden további esemény megtörténhetett. Ez végig ugyanolyan fontos volt, mint az események sora, ennek a megjelenítéséhez viszont nem volt semmiféle háttéranyag. A döntéseket ismerjük, de az soha nem nyilvános, hogy ezek a döntések hogyan és milyen érdekekből születnek.

Végig abból indultam ki, amit a dokumentumok tartalmaztak, megőriztem tehát a ténytudást, de a résztvevők tetteinek a kiváltó okát már a saját fantáziámból kellett összeraknom. A történet vonala, ahogy az események követik

egymást, illetve ezeknek az eseményeknek egy bizonyos része is fikció.

• *Ahelyett, hogy felvennél egy választott nézőpontot, több aspektusát is vizsgálod a történeteknek, különböző szereplőkön keresztül.*

Ez egy háromszólamú film. Egyrészt ott van a valódi gyilkos, mellette az, aki éveken át helyette a börtönben, harmadik szálként pedig a nyomozás folyamata, rendszere. Az egész egyfajta fonott kalácsként működik, ahogy egyébként a valóságban is. Nincsenek külön ügyek, maga a létezés is többszólamú.

A gyilkosság-sorozat is csak így érdekelt igazán, hogy meg tudtam mutatni a mögöttes lévő világot, de ez az ártatlanul elítélt sorsáról is elmondható, ami önmagában nem lett volna elég drámai. Egy Dosztojevskij-történetről van szó, ami egy regény témájának kitűnő, de filmen hamar unalmassá válhat, ha nincs ott a környezet. A néző nem tud hogyan viszonyulni egy olyan, sodródó karakterhez, aki egyszerűen nem harcol eléggé önmagáért.

• *A nyomozást bemutató szál viszont lehetőséget ad, hogy újabb szereplőt hozz be a képbe, ráadásul nem is egyet, hiszen többen próbálják felgöngyöltetni az esetet.*

Egyszemélyes nyomozás nem létezik, csak az amerikai filmekben. A valóságban ezt mindig egy csapat végzi, a televíziós szériák sem véletlenül építenek több szereplőre. Itt is egy háromfős csapat nyomoz, és ott van még az ügyész. Ez az a felállítás, amelyben igazán tetten érhető a háttérvilág, a különböző okok vagy szándékok.

A különböző karakterek révén olyan sorsokkal találkozhatunk, amelyek ráadásul nagyon eltérőek. Ott van például a negyvenes, de már a kiegészítés határán

járó nyomozó alakja, vagy a fiatal, makacs, éppen csak kinevezett ügyészé, aki nem hallgat semmilyen figyelmeztető szóra. Ez a két karakter is jól szembeállítható, ahogy az egész filmben kontrasztokkal szerettem volna játszani. Nem arról van szó, hogy ez a mániám, hanem a világ is ennyire kontrasztos.

• *Eddigi pályádon talán most mérsékelte a legközelebb egy konkrét műfajhoz, a thrillerhez, de ez még nem jelenti azt, hogy meg is maradnál a keretek közt.*

Ha egy krimi, vagy egy klasszikus értelemben vett pszichothrillert szerettem volna csinálni, akkor nem ezt a történetet választom. Nincs benne olyan fordulat vagy fordulatsor, amire szükség van egy thrillerhez, vegyük például a *Hetediket*-et, amiben ez megvan, ugyanakkor azért is működik igazán, mert az események háttere is komoly hangsúlyt kap. Ezzel együtt meg lehet csinálni egy műfaji filmet a környezet vizsgálata nélkül is, csak hogy az engem nem érdekel. Többre vállalkozunk egy történet bemutatásánál, ez által nem is tudnánk teljesíteni egy klasszikus krimi vagy thriller elvárásait, de remélem, hogy izgalmat legalább annyit okozunk!

En világ életében eklektikus filmeket csináltam, egyszerűen korszerűtlennek tartom azt, amit ma tiszta műfajiságnak nevezünk. Annakra bonyolulttá és összetettté vált a világ, hogy amikor ebből valaki kihal egy szeletet, és azt hiszi, hogy ezzel tükrözni tudja a többit is, az alapvetően egy hamis gondolat rabja.

• *Ahogy az is összetett kérdés, hogy mitől válik valaki sorozatgyilkossá.*

Nagyon ritkán látok olyat, hogy az ember egyetlen oknál fogva tenne meg valamit. Sok tárgyaláson ültem bent, de sosem találkoztam kizárólagossággal. Természetesen vannak fő okok, amik a motiváció hátterében állhatnak, így a sértettség, a megaláztatottság, vagy bizonyos esetekben a betegség. Utóbbi annyiból más, hogy a genetika határozza meg, de amikor morális összefüggésekről beszélünk, ott nincs olyan, hogy egyetlen ok.

Itt is azért próbáltunk több szólamot adni, hogy senki ne érezhesse úgy: nem kap semmiféle magyarázatot, pedig konkrét magyarázatot tényleg nem adunk arra, hogy a gyilkos miért öl. Várolunk egy megközelítést, de ez egy részét nem lehet teljes, másrészt tavál állt tőlem, hogy a mindentudás vagy az igazság bajnokaként szólaljak meg.

El kell fogadni, hogy mindannyiunk létezésének van egy olyan titka, amihez a másik nem fér hozzá. Ez nem csak egy ilyen súlyos esetben, de a mindennapi életünkben is így van, ellenkező esetben majdhogynem érdektelenek lennének az egymás közötti viszonyaink. A magunkban hordozott titkoktól, sérülésektől, stb. tudunk hosszú távon is izgalmasak maradni és meglepetéseket okozni egymásnak, hol jókat, hol rosszakat. Egy gyilkos tényleges motivációi mögött pedig természetesen még több kérdőjel van.

• *Ahhoz, hogy minden szólam jól hallható legyen, nagyon pontosan el kell találnod azt a távolságot, ahonnan semmivel nem vagy közelebb sem az egyik, sem a másik karakterhez.*

Ezt volt a legnehezebb teljesíteni. A nézőnek éreznie kell, hogy ez számomra egy fontos dolog, azt viszont nem szabad éreznie, hogy egy teljesen szubjektív nézőpontból mutatom meg a történetet. Ha ezt érzi, akkor elbillent a mérleg az egyik irányba, pedig itt épp az a cél, hogy ne billenjen el. Úgy szerettem volna megmutatni egy adott élethelyzetet, hogy annak a szereplői és nézetei viszonylag egyenrangúak.

A mai nézői elvárások miatt azt persze nem lehet megtenni, hogy mindenki ugyanolyan súllyal van jelen, mert az emberek megszokták, hogy valakivel menni

kell. Mégis megpróbáltam szakítani ezzel a gyakorlattal, méghozzá úgy, hogy itt több emberrel kell menni. Ezek a sorsok eleinte párhuzamosan haladnak előre, aztán van úgy, hogy valakit ideiglenesen elveszítünk, vagy egy másik is belép a képbe, tehát kialakul egyfajta hullámvás. Azt remélem a nézőtől, hogy át tudja adni magát ennek a hullámvásnak.

• *Lehetőségek volt rá, hogy 35 milliméterre forgathassatok. Ez mennyire volt lényeges?*

Alapvető fontossággal bírt, hogy filmre forgassunk. A videónak sok előnye van, de túl jelen idejűvé teszi az anyagot, itt viszont formájában is vissza szerettem volna idézni azt a kort, amiről beszélünk. Ezt a célt szolgálják az anamorf optikával és cinemascopéban felvett jelenetek, amelyek akkoriban sztenderd technológiák voltak. Ebben az értelemben klasszicizálódásról is beszélhetünk, de ez csak az alkalmazott technikára igaz, a látásmódra, a témakezelésre, a feldolgozás módjára (mint a vágás, a zene, a sound design vagy az operatőri munka) már nem.

A videónak mindig van egy enyhe műanyag íze. Ez bizonyos alapanyagok feldolgozásánál még indokolt is lehet, de itt épp az ellenkezője volt a szándék. Az, hogy húsa legyen az egésznek.

Ugyanígy a HD túlzott sterilitása is zavaró lett volna. Az olyan alapvető dolgokat, mint a kép

belső hangsúlyai, az alkotónak kell meghatároznia.

• *Ugyanakkor az, hogy celluloidot használj, jóval nagyobb fegyelmet igényel és bizonyos értelemben kötöttséget is jelent.*

Nagyobb tétje van egy felvételnak, ez igaz, de ez nem jelenti azt, hogy teljesen félre kellett volna tennünk például a rögtönzést vagy a variációkat. Szerencsére volt annyi szabad mozgásterünk, hogy ha valamiről nagyon más jutott az eszünkbe menet közben, azt kipróbálhattuk és megcsinálhattuk. Nem mindent persze.

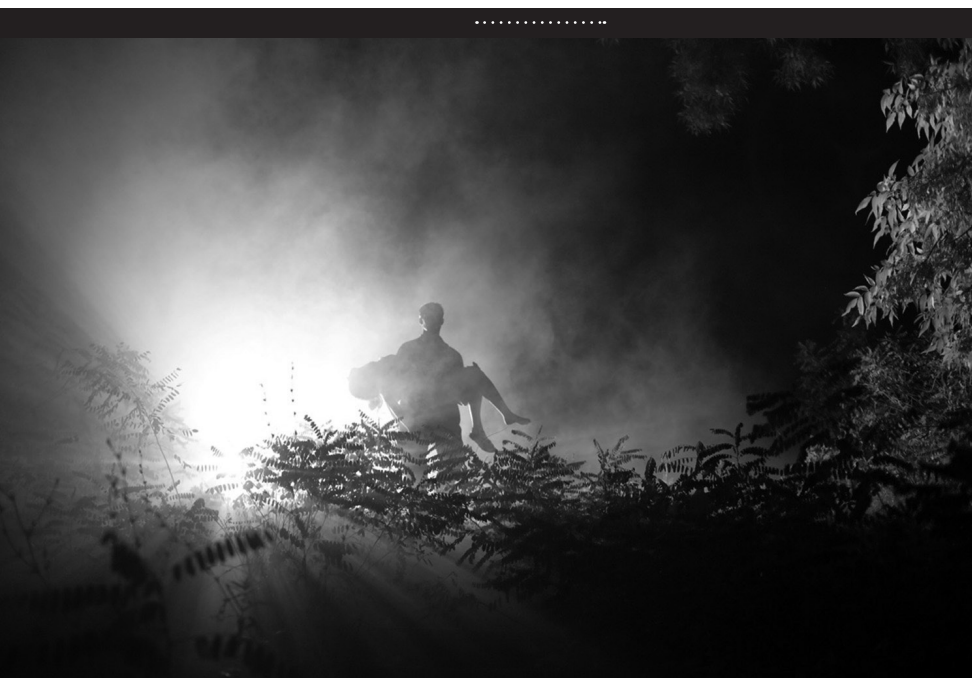
Az is igaz, hogy talán ez az első olyan filmem, ahol egy-két helyzettől eltérek alapvetően a forgatókönyv szerint lett minden leforgatva. Ennek más oka is van, mint a nyersanyag vége: egyrészt amin ennyi ideig dolgozol, és ennyire aprólékosan felépíted, azt nem biztos, hogy egy délutáni improvizációval helyettesíteni tudod. Másrészt hiába reális adott esetben egy rögtönzés és hiába érzed nagyon helyénvalónak, nagy veszélye, hogy könnyen terjengőssé válik.

Márpedig a művészet sűrítési folyamat. A valóság reális hosszainak megjelenítése szerintem elviselhetetlenül unalmas, tesz egy anyagot. Ezt a hatvanas évek kísérletei óta tudjuk, amikor Andy Warhol vagy Jacques Rivette tizennégy meg huszonnégy órás, valós idejű filmekkel próbálkoztak.

Az ember kell, hogy szabjon saját magának valamilyen időhatárt és térkorlátot, de ettől függetlenül a filmnek is van egy sajátos tere és ideje, amit ha akarnánk, sem tudnánk uralni, mert a film saját magának teremti meg, néha az alkotó szándékától függetlenül. A feltételeit mi hozzuk létre, de önálló életre kel.

Számos példa van erre a folyamatra a kémiában, gondoljunk csak a penicillin felfedezésére. Ha összekeverünk két, önmagában sem teljesen kiismert vegyületet, csak sejtésünk lehet róla, hogy milyen eredményt kapunk. Ugyanígy a film esetében: bármennyire is tudatosan álljon hozzá az alapanyaghoz egy rendező, azt nem tudhatja, hogy a hozzáadott összetevők milyen formában kelnek majd életre, változtatva az ő elképzelésén. Ettől is olyan izgalmas az egész.

A film gyártója a Focus Fox. Támogató: Magyar Nemzeti Filmalap. A Big Bang Media november 10.-i bemutatója.

FOTÓ: SZABÓ ADRIENN FELVÉTELE